

Recenze

slovanské (Brno 1936), vyjadřuje se k regionalismu, k vymezení národní a generální literatury a také k vývojovému poměru slovanských literatur k evropskému písemnictví.

Vydání materiálů z III. neuskutečněného sjezdu slavistů v Bělehradě 1939 zaplnilo bílá místa v dějinách evropské slavistiky. Význam tohoto edičního počínu spočívá především v tom, že se tento objemný svazek logicky zařazuje do chronologické řady oficiálních materiálů a dokumentů ze slavistických kongresů, bez nichž se žádný seriózní lingvista či literární vědec nemůže obejít. Navíc řada příspěvků není zachycena v autorských bibliografiích a představuje proto zcela nové a neznámé texty. V neposlední řadě jde o historické svědectví dobového chápání slavistických studií, které na rozdíl od současnosti byly více spjaty s potřebami a úkoly doby a které dokázaly bez jakékoli halasné reklamy aktuálně a funkčně propojovat filologický základ s geopolitickými teoriemi.

Miloš Zelenka

KULTURA A POEZIE

Drugová Ildikó: *Kulturne tradície v poézii Josefa Brodského*. Univerzita Komenského, Bratislava 2009.

Ruský básník a nositel Nobelovy ceny za literaturu Iosif Brodskij (1940–1996) patří k významným osobnostem nejen poezie samotné, ale kultury a politiky druhé poloviny 20. století. Vychází z tradice ruského severu, k níž – sice jen zčásti – patřil také A. S. Puškin, stejně jako Anna Achmatovová oscilující mezi Severem a Jihem. Patří k tvůrcům, kteří své dílo záměrně spojovali s kulturou jako takovou, jako by se napojovali na sémantickou a magickou síť, jež zde byla pradávna, také od antiky a italské renesance. I když nepřestával být především ruským básníkem, současně se pohyboval v kulturním proudění od antiky k baroku mezi skvělými básnickými individualitami. V tom je kniha slovenské rusistky podnětná, aktuální a potřebná. Ukazuje se – a to zvláště s časovým odstupem – že Brodskij nebyl, jak se myslelo, příkladem mélického básníka, že to byl – byť se to podle vnějších atributů nezdá – spíše poeta doctus, spíše však intuitivně, ale i běžně racionálně, kontemplativně, reflexivně a intencionálně nasávající podněty světové kultury. V tom ovšem připomínal velké tradice ruské klasické poezie (Lomonosov, Puškin), ale především moderny (Vjačeslav Ivanov, Innokentij Anněnskij, Andrej Bělyj, Osip Mandelštam, Anna Achmatovová, Marina Cvetajevová), která záměrně

přistoupila k zhodnocování a přehodnocování uměleckých a kulturních tradic. Z tohoto hlediska je hledání kulturní meta- a intertextuality právě u Iosifa Brodského stimulující, neboť k němu jeho dílo přímo vyzývá. Především ruský jazyk a jeho básnická podoba umožnila díky jeho složitému vývoji, hlubinné diglosii a stylovému rozpětí vstupovat do různých kulturních proudů – z toho Brodskij vycházel a to z něho utvořilo světově proslulý jev.

Autorka krok za krokem sleduje vztah Brodského k různým textům, včetně Starého zákona, z ruské poezie k O. Mandelštamovi, ale i ke klasice (A. Kantěmir, P. Katěnin, P. Vjazemskij, ale i G. R. Děržavin, sám Puškin), podobně tu je Marina Cvetajeová, V. Chodasevič a jiní. Podstatná je inklinace k anglosaské poezii, např. Wystana Hugh Audena (1907–1973), Thomase Stearnse Eliota (1888–1965) aj.: tu je třeba si zvláště povšimnout, což autorka činí formálně, že je tu důležitá jejich anglo-americká, tedy tradiční anglické kořeny, evropská východiska. Ta blízkost je nejen tematicko-strukturní, ale archetypálně niterně jazyková, z té ostatně Brodskij vychází vždy: podobnost utváření angličtiny a ruštiny z řady jazykových základů a jejich vrstevnaté prolínání. Například kolikrát se do angličtiny v různých podobách vrací greko-latinská báze (raný středověk, normanská francouzština, renesance a humanismus, baroko, klasicismus, nakonec stopově i romantismus vycházející z empiru – John Keats). Proto se Brodskij obracel především k těm směrům v poezii, které to nikoli retušují, ale naopak zdůrazňují, „archeologicky“ obnažují. Dokonce bych řekl, že i s ohledem na další anglické konotace (relativně moderní Philip Larkin, ale i angličtí metafyzici čili barokní autoři typu Johna Donna a George Herberta) je mu ona podivínskost a niterná „zakuklenost“ anglické poezie bližší než materiální deklarativnost mladé americké lyriky a robustnost jejího tematického objevování Nového světa: podobnou linii ostatně preferuje i v ruské lyrice klasické a moderní (také J. A. Boratynskij/Baratynskij, F. I. Ťutčev). Takovým velkánům poezie věnoval celá svá básnická díla (Velká elegie na Johna Donna, Básně na smrt T. S. Eliota).

V topologické, speciální partii své práce sleduje autorka město a chrám a s tím spojené pátrání po prostorách duchovních. Podstatný je oddíl III. o světě jako knize, tedy jakási „filozofie“ I. Brodského jdoucí od detailu k vesmíru, od písmenka k alternativním světům, neboť poezie souvisí s vesmírnými silami, pomáhá člověka vnitřně naplňovat kladnými vlastnostmi, kosmickou energií: sepětí poezie a vesmírných sil odkazuje ovšem k starověkým kosmologickým koncepcím vyjádřeným v mýtech, později např. u řeckých pythagorejců. Nutno však trochu poopravit: pokud je poezie skutečně reflexí kosmických sil, rozhodně to však nejsou jen síly dobra, harmonie a alternativních světů, ale také zla a manipulace. Má tedy toto spojení netoliko cenu inspirace, ale také varování. Je tedy kultura a kulturní tradice pro Brodského, jak správně píše autorka, způsobem existence, nikoli něčím navíc nebo jen ozdobou. Metodologický problém tématu Brodskij a kulturní tradice tkví však ještě v něčem jiném. Zda je totiž možné

Recenze

propojit onen vnější okruh, tj. hledání a nacházení cizích textů, odkazů, aluzí a reminiscencí, budování vnější tematické topologie s vnitřní stavbou jeho poezie, tedy s tradičními a klasickými kategoriemi versologie, s výstavbou verše, s jeho formativním úsilím. To by mohla být nová kniha nebo alespoň další kapitola této.

Ivo Pospíšil

ЭРОС В РОССИЙСКОМ СИМВОЛИЗМЕ

Малей Изабелла: *Эрос в российском символизме (философия-литература- искусство)*. Вроцлав: Издательство Вроцлавского Университета, 2008.

Книга Изабеллы Малей *Эрос в российском символизме (философия-литература-искусство)* приближает читателю различные воплощения Эроса времен средних веков. Символ божества античного мира сопутствует любовникам от истоков европейской культуры. Автор рассматривает написанное создателями всех эпох, затрагивающими тему любви, и следит за проявлениями Эроса с двух точек зрения: герменевтической и феноменологической. Уже сам подзаголовок указывает на тенденции автора выходить за пределы литературоведения. Мифического бога любви, представленного в контексте серебряного века российской культуры, можно найти также в философии и изобразительном искусстве.

Книга вроцлавского исследователя состоит из трех взаимосвязанных частей, касающихся трех указанных в подзаголовке областей. Следующая после *Вступления* характеристика философского понимания любви является необходимым введением в самый обширный раздел, посвященный литературе. В ней представлена концептуальная основа для проникающего во всю эпоху, актуализированного в отдельных произведениях содержания, являющегося неисчерпаемым источником вдохновения для поэтов и писателей. Концепции мыслителей автор рассматривает в трех категориях. Первая из них посвящена обращающемуся к платонизму пониманию половой любви (прежде всего на основе творчества Владимира Соловьева, Дмитрия Мережковского и Николая Бердяева). Вторая категория представляет философский подход, основанный на христианской любви ближнего (Павел Флоренский, Сергей Булгаков). В третьей категории представлено спорное описание идеи сексуального экстаза, провозглашаемого Василием Розановым.